

JAN BURIAN

**Co jsem nezapomněl
aneb z deníku potulného písničkáře**

galén

JAN BURIAN

**Co jsem nezapomněl
aneb
Z deníku potulného
písničkáře**

JAN BURIAN

Co jsem nezapomněl

aneb

**Z deníku potulného
písničkáře**

Vydáno s podporou Ministerstva kultury ČR

Všechna práva vyhrazena.

Tato publikace ani žádná její část nesmí být reprodukovány, uchovávány v rešeršním systému nebo přenášeny jakýmkoli způsobem (včetně mechanického, elektronického, fotografického či jiného záznamu) bez předchozího souhlasu nakladatelství.

Nakladatel i autor vynaložili velké úsilí, aby zjistili majitele autorských práv dokumentárních fotografií. Omlouváme se za případné neúmyslné vynechání jména autorů, prosíme je, aby kontaktovali nakladatelství, a s radostí je uveřejníme v dalším vydání.

© Jan Burian, 2021

Cover photo © Karel Cudlín/400 ASA, 2021

Photos © Miloš Fikejz, Pavel Hečko, Jiří Kovanic, Petr Mazanec,

Ota Nepilý, Hana Rysová, Pavla Seifterová, Jiří Vlček a archiv

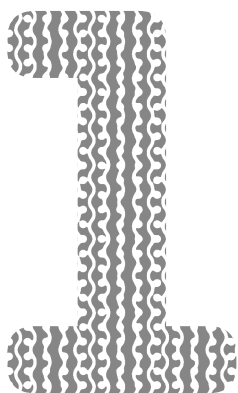
Jana Buriana, 2021

Typography © Luboš Drtina, 2021

© Galén, 2021

ISBN ePDF 978-80-7492-531-3 (zveřejnění 2023)

ISBN ePDF pro čtečky 978-80-7492-532-0 (zveřejnění 2023)

Divadelní dětství (1952–1968)

Když prohlásím, že jsem odkojen Čertovkou, je to téměř přesné. Ve chvílích, kdy byli rodiče zoufalí z mého kojeneckého řevu, mě občas i s kolébkou nad toto rameno Vltavy vyvěsili z okna. (Nijak zvlášť mě to ale nepoznamenalo – nepamatuji se na to.) Když mi byl rok, odstěhovali jsme se, a tak za svůj rodný dům spíše považuji mohutnou renesanční budovu z šestnáctého století, takzvaný Starý Renthaus v Loretánské ulici na Hradčanech. Otec sice toužil bydlet jinde, ale v roce 1953 mu byl z rozkazu ministra generála Čepičky přidělen honosný hradčanský kvartýr, protože se prý neslušelo, aby plukovník Československé lidové armády nadále přebýval v bohémském půdním bytě na Malé Straně.

A tak jsem se ocitl ve zvláštním prostředí letitého domu, v němž tehdy zároveň žil asi tucet vesměs osamělých starých žen. Jejich jména – Hadrabová, Stibůrková, Ungrová, Mařánková, Spálenská, Dittrichová, Zimmermannová, Ševčíková, Ciniburková – těžko někdy zapomenou. Vedle nás ovšem bydlel i jednoruký pan Štros: toho jsem se bál, připomínal mi obávanou postavu z Malého Bobše.

Přímo před okny do mého pokoje byla krásná terasa, které jsme říkali dvorek. Jednou mi tam kolemjdoucí zloděj ukradl dva velké plyšové medvědy Duňu a Petra, což mě nejspíš poznamenalo na celý život, neboť když pak na stejném místě kdosi v sedmdesátých letech odcizil sochu svatého Jana, už mě to tolik nepřekvapilo. Ostatně občas se v naší ulici nelegálně obohacoval každý – třeba když do obchůdku s potravinami přivezli pomeranče a jedna rodina si směla zakoupit nanejvýš dvě kila, stávali jsme ve frontě z našeho domu snad všichni a příbuzní nepřibuzní jsme předstírali, že k sobě nepatříme.

(fejeton *Medvídek Pú*)

Můj otec byl sice v době mého narození plukovníkem, ale zanedlouho s ulehčením uniformu vrátil a věnoval se svému divadlu. Jak to s ním bylo po válce, jsem popsal v pětisetstránkové knize, a tak není důvod se k tomu teď vracet.

Nejranější vzpomínky mám nejspíš na prázdniny v Náměšti nad Oslavou, kde jsme si pronajali letní byt, protože otec nenašel zámek spisovatelů v Dobříši a chalupu jsme neměli. V Náměšti jsem se asi ve čtyřech letech poprvé oženil, přesněji řečeno jsem měl první svatbu, a také se pamatuji, jak jsem se rozběhl z prudkého kopce nad zámek, rozbil si obě kolena a vůbec jsem nebrečel.

Matka, která se původně jmenovala Liběna, ale tak se jí to jméno nelíbilo, že se přejmenovala na Zuzanu, byla herečka a později spisovatelka. O té ještě bude řeč, možná i o ní časem napíšu nějakou tlustou knihu. Před spaním mi zpívala lidové písně, třeba:

*Škrunda už je nebožtíkem, Škrunda už je nebožtík
Škrábali ho pod pupíkem, von se ani neušklíb*

Rodiče tedy byli především divadelníci, takže i já jsem coby předškolní děcko trávil dost času právě v divadle. Sice jsem nehrál ani nerezíroval, ale postupně si mě předávali různí zaměstnanci divadla, a mohl jsem tak poznávat ten podivný svět z různých stránek. Nejraději jsem byl s tetou Fanynkou ve vrátnici. Chyběl jí jeden prst na ruce a byla na mě hodná. Ve vrátnici jsem také prožil legendární hokejový zápas mezi ČSR a Kanadou na mistrovství světa v Praze v roce 1959, vysílal se

v rádiu a vyhráli jsme 5:3, když v poslední minutě odvolali Kanadané brankáře a dostali gól do prázdné brány.

Jiným mým oblíbeným místem v divadle byla dámská šatna, v níž byly exaltované herečky, chovaly mě na klíně a voněly. V pánské šatně se zase hrály šachy, což jsem obdivoval, i když jsem v té době hrál nanejvýš dámu.

Srdce psychologa by zaplesalo, kdybych mu vylíčil, že jsem svou matku ve velmi útlém věku spatřil umírat na jevišti. Ve hře *Láska, vzdor a smrt* totiž hrála Milou a v předposledním obraze se z nešťastné lásky utopila.

*Hlubočí, Hlubočí
Kde se voda točí
Která frajera nemá
Ať do vody skočí*

Kromě toho jsem, pane doktore, viděl svou matku v roli Frejře (tedy chlapa) v *Lidové suitě*, spatřil jsem ji mnohokrát i jako notorickou alkoholičku paní Peachumovou v *Žebrácké opeře*. Nejméně zapeklitá role z vašeho pohledu snad byla Taťána v *Evženu Oněginovi*. Dítě s jinou povahou by to možná celoživotně zdeptalo, já se ovšem domnívám – a nesmějte se, doktore – že mě ne. V otcově divadle jsem také viděl slavnou *Operu z pouti* a v ní miloval herce Menšíka, který hrál Sultána a strašně huhňal, a taky paní Havelkovou, která se tam zjevovala coby Anděl. Divadlo mě po celou dobu mého dětství neopouštělo, ani po otcově smrti. Matka se totiž jako otcova žačka rozhodla, že pokud to půjde, bude se snažit rozvíjet to, co ji naučil, a tak tvrdošijně a přes všechna úskalí vedla svoje divadélko Marinotka.

Když otec umíral (za dodnes nevyjasněných okolností na sepsi), bylo mi sedm a byl jsem zrovna na prázdninách v Šedivínách v Orlických horách na chalupě u rodičů jeho sekretářky. Po mnoha letech se ukázalo, že nechyběla na seznamech

spolupracovníků StB, ale pro mě to po celý život byla „teta Boženka“, která naší rodině oddaně pomáhala. Její spis byl skartován, takže i toto tajemství zůstane nerozкрыto.

V mém dětství hrály „tety“ důležitou úlohu, protože otec i matka byli zcela zaujati svou prací, a tak museli mít hospodyni, nebo alespoň hlídačku.

Nejvíce jsem miloval paní Annu Hadrabovou, která bydlela v našem domě v sklepním bytě o dvou místnostech se záchodem na chodbě. Pamatuji se, že byla ročník 1879. V raném mládí pracovala jako kuchařka na Hradě u císaře pána. Taky mně skvěle vařila, třeba oblíbené brambory s mlékem, a naučila mě lízany mariáš. V sousedním bytě bydlela paní Stibůrková, které jsem se trochu bál, protože byla od rány. Jednou mě však hladila po hlavě, když jsem usínal, a já cítil, jak má od celoživotní dřiny neuvěřitelně drsné dlaně.

Po otcově smrti mě vychovávaly různé tety. Teta Hlaváčková se mnou hrála na dvorku fotbal a dávala strašné rány bodlem, až jednou vykopla okno. Teta Alla byla Ruska, měla blondáté vlasy a modré oči jako Doris Dayová. Mluvila česky se silným ruským přízvukem, což se mi zpočátku dost líbilo, ale jinak si pamatuji jen to, že rozkrádala věci po otci, hlavně knihy a starožitnosti, a prodávala je, aby měla na alkohol. Takhle teta se nám moc nepovedla, zato teta Marie, tu jsem měl rád, protože s ní byla legrace a naučila mě sprosté říkanky. Třeba (dámy prominou): Pojedeme z vršku, nabijem si držku! Anebo: Nažerem se zvěřiny a poserem peřiny! Či dokonce filozofickou: Čas prchá jak jelen do prdele střelen...

A mně bylo deset. Kdo by ji v tom věku nemiloval?!

S matkou jsme dál bydleli v bytě v Loretánské ulici a chodil jsem do školy do Úvozu. O třicet let později jsem se na děle než na desetiletí stal domovníkem v jiném hradčanském domě, v Martinickém paláci. Za mého dětství tam byly Sběrné suroviny a nosil se tam papír, železo, hadry, kosti, PVC a barevné kovy.

Na nálepkách na krabičkách zápalek se tehdy objevovala hesla jako PAPÍR K PAPÍRKU, TUNA ZA CHVILKU!

Hradčany bývaly čtvrtí starých babiček. Na jednu z nich jsme se spolužáky pokřikovali „Papírky vokurky“, což ji vždycky rozběsnilo, na jinou se pískalo a říkalo se jí Písklice. Na členy pionýrské organizace jsme byli dosti neomalení, ale je fakt, že k jiným starým lidem jsme se tak strašně nechovali. Četli jsme Arkadije Gajdara (údajně děda Jegora Gajdara, ruského ekonomického reformátora), třeba *Timura a jeho partu*. Já totiž nevyrostl s foglarovkami, mě formovali *Čuk a Gek* a *Odvážná školačka*. O Vánocích k nám nechodil Ježíšek, mívali jsme Dědu Mráze. Z hodin ruštiny si dodnes pamatuji vycizelovanou školní báseň:

*Děduška Maroz jolku nam priňos
Jolku nam priňos děduška Maroz
Lučšej jolki nět
Što priňos nam děd*

V roce 1962 vypukla karibská krize a maminka mě odvezla na venkov do Podlesí, kde jsem v době akutního ohrožení světa atomovou válkou pásl krávy a jezdil s koňmi u pana Voříška, jednoho z posledních soukromých zemědělců. Bojoval dokonce v první světové válce a naučil mě říkat další krásná sprostá slova. Od té doby vím, že vhodně použitý vulgarismus je možné chápat jako nenahraditelný umělecký prostředek.

Už od padesátých let jsme měli doma televizor, a když rodiče nebyli doma, chodily se k nám dívat babičky z celého domu. Časem jsme z televize odstranili velké zvětšovací sklo, které se naplňovalo vodou, aby byl obraz větší, a koupili jsme si nový přístroj značky Tesla. Stejně jsem ale nejraději poslouchal rozhlas. Měl jsem rád zeměpis a na našem rádiu jsem se romanticky kochal tajemnými cizími světy a jmény rozhlasových stanic – London, Hamburg, Milano, Amsterdam. Lákalo mě otáčět

knoflíkem a lovit hlasy z daleké ciziny. Možná proto, že to byl jediný důkaz, že tahle cizina skutečně existuje. Tehdy jsme necestovali. Z rozhlasu jsem se také dozvěděl, že v Dallasu zastřelili prezidenta Kennedyho, a pak uslyšel i legendární nahrávku s výstřely, jimiž jistý Jack Ruby usmrtil údajného atentátníka Oswalda.

Naše ulice zažila mimo jiné i příjezd legendárního ruského vůdce Nikity Chruščova. Díval jsem se na něj z okna, ale vypadalo to, že jsem pro něj vzduch. Projel kolem v otevřeném voze a za radostného vítání davu zmizel na Hradčanském náměstí. Vůbec si mě nevšiml, což přispělo k tomu, že jsem začal na rozhlasových vlnách chytat ty hlasy a vlny z dalek o to silněji.

Více než s politikou bylo však mé hradčanské dětství spojeno se sportem. Nejprve chilské fotbalové mistrovství světa, Masopustova česká ulička v slavném finále, později olympiáda v Tokiu a legendární světové rekordy diskaře Ludvíka Daňka. Hrávali jsme fotbal a hokej s míčkem přímo na Hradčanském náměstí buď na ulici, nebo kolem Brokoffova morového sloupu. Diskem jsme se spolužákem Přečkem házeli uprostřed parku. Vrcholem našich sportovních sezon byly ovšem televizní přenosy z mistrovství světa v hokeji. Ve skutečnosti skoro po každé vyhrávali Rusové, my jsme si ale založili mistrovství vlastní, utvořili profesionální světovou ligu a naše domácí šampionáty byly mnohem pestřejší – vyhrávali Montreal Canadiens, New York Rangers nebo třeba Norové. Hráče představovaly pomalované kostky z dámy, z krabiček od antiperlí jsme udělali brankáře a puk byl z knoflíků od košile...

V roce 1965 jsem se o prázdninách ocitl s jakousi výtvarnou školou poprvé u moře. Na Rujaně jsem si ověřil, že moře je slané a že když si holky svléknou plavky, jsou ještě hezčí. Taky jsem si koupil svou první dederonovou košili, což byl revoluční vynález, protože byla z umělé hmoty a nemusela se žehlit. Jen jsem tehdy úplně nechápal, proč moji mladí němečtí kamarádi nesnášejí, když se s nimi pokouším mluvit rusky, a proč všichni

vzhlížejí k Západu. Náš vedoucí si ode mne vypůjčil celé kapesné a nakoupil za ně různé zboží, které pak propašoval do Prahy. Byl jsem naivní nejen ideologicky, ale i obchodně, takže já nepašoval nic.

Sport začal v mém životě časem ustupovat kultuře. Matka mě vodila na divadelní zkoušky a na představení, navíc mi ve volných chvílích vyprávěla o všem, co se v jejím divadle dělo. O hrách, které píše nebo režíruje, o hercích, kteří se snaží nebo intrikují, o mužích, kteří se kolem ní točí, přičemž někteří ji docela slušně využívají – no jo, sama ženská na všechnu tu práci v divadle! Většinou jsme si přestali vyprávět, až když se zpod kuchyňských dveří začal linout kouř ze spáleného oběda.

To už byla šedesátá léta. V rozhlase se vysílaly semaforské šlágry od Suchého a Šlitra a Jiří Černý mi v pořadu *Dvanáct na houpačce* představil jistou liverpoolskou kapelu. S každou novou deskou The Beatles se jejich sláva dotýkala hvězd a v období mezi vydáním singlu *Love Me Do* a albem *Klub osamělých srdcí seržanta Pepře* jsem se z chlapce stačil stát téměř mužem. Později jsem slyšel názor, že pro naše rodiče prý znamenala komunistická strana něco jako pro nás Beatles – něco, od čeho se nemůžete odpoutat a s čím pořád všechno srovnáváte... My to tedy měli každopádně lepší.

V deváté třídě jsme se spolužákem Mesnerem nacvičili ke Dni učitelů skoro celé semaforské představení *Jonáš a tingl-tangl*. Hrál jsem roli Jiřího Suchého a moc se mi líbilo, jak se učitelé doslova váleli smíchy. Dodnes téměř celý ten text umím z paměti – Dobrý večer, dovolte, abych se vám představil, jsem Jonáš. Příjmení jsem záhy zkompromitoval, a tak od něj upouštím. Sem do New Yorku jsem přijel koňmo. Ať postavou spíš příručí nebo účetní z čistírny, mám duši cowboye... Z jeho písni jsem měl tehdy nejraději Tulipán:

*Přišel mi k svátku gratulovat Olda
A přinesl mi žlutej tulipán
A pěknou reprodukcí od Marolda
Je na ní vidět bitva u Lipan...*

Divadlu ovšem začal těžce konkurovat film. Z filmů jsem se tehdy dozvídal většinu toho, co jsme s matkou nestačili probrat, nebo jsem si informace takto doplňoval. Lístek do první řady v kině mimo centrum stával tehdy dvě koruny a i ten nejdražší byl zhruba za osm, a tak jsem většinu času trávil v kinech Ořechovka, Orlík, Svornost, Bruska, Kyjev, Kino 64 U hradeb, Arbes a dalších. Ve čtrnácti jsem byl dítě s klíčem na krku a chodil do kina někdy i na tři filmy denně. Znal jsem všechny dostupné herce a herečky, začal jsem si kupovat polské filmové časopisy Film a Ekran a viděl všechno, co se dalo, pokud mě tam pustili uvaděči – od *Limonádového Joea* po Formanovy *Lásky jedné plavovlásky* nebo Felliniho *Sladký život*. Můj oblíbený herec Jean-Paul Belmondo byl pro mne něco jako starší bratr – už proto, že jsem bratra neměl – a tak jsem díky hrdinům, které ztělesňoval, začal záhy pohrdat světem a kouřit cigarety. Kouřily se bez filtru – lípy, letky, startky, když bylo zle, tak i partyzány; desítka za korunu šedesát.

Do kin přicházely stále odvážnější filmy, a to nejen po erotické stránce, sukně se neustále zkracovaly, doktor Christiaan Barnard provedl v Kapském Městě první transplantaci srdce a v Biafře začala válka, vraždění a genocida. Za nějakou dobu se začalo říkat, že u nás nastala „Biafra ducha“, ale to až později. Do té doby jsme si naše dospívání i relativní nevázanost a svobodu ještě dost užili.

Léčivý rok

Bylo nám šestnáct. Spolužačce Evě jsem poslal vyznání lásky na lístečku v kině. Byla tak překvapená, že nestačila odpovědět, a já toho nechal, protože jsem se zalekl své opovázlivosti.

Bylo jaro osmašedesátého roku a cestou z kina jsme spatřili na Karlově mostě dva zpěváky s kytarami, vlasy po ramena a s kloboukem, do kterého jim kolemjdoucí házeli drobné. Zpívali:

*Znám jednu holku, vlasy má blond
Nesmím k ní domů, pokavad nechci předčasně zahynout
Hrajou tam měšťácký blues...*

Byl jsem jako u vytržení. Měšťáctví jsem totiž nenáviděl už léta, i když jsem přesně nevěděl, co to slovo znamená. Tahle píseň však mohla docela dobře posloužit k upřesnění významu toho slova.

*Pán se žlutou aktovkou jde z ministerstva snad
Tahle píseň ho provází, její melodie mu nedá spát –
Měšťácký blues...*

Můj otec si pár let před smrtí zapsal do deníku, že maloměšťáci mu ukradli komunismus. Když se po mnoha letech začalo říkat, že někdo ukradl sametovou revoluci, bylo hned jasné, kdo tu krádež mohl spáchat – maloměšťáci. Ti ukradnou prostě všechno...

Já si v dětství moc pravého měšťáckého života neužil, matka byla umělkyně, spisovatelka a bohémka. Její divadélko bylo malé a do značné míry odkázané na potulný zájezdový život. Často proto na pár dnů odjížděla a já zůstával doma. Když jsem byl menší, nechávala mě u různých lidí, i u jedné rodiny, kde jsem měl možnost poznat maloměšťácký život do značných detailů.

Zpočátku jsem spával se všemi ostatními na sražených postelích v „třígenerační“ ložnici, kde snad každý večer usínali u zapnuté televize. Později mi byla udělena výsada spát v obývacím pokoji, kam se po celý rok nechodilo a kde byl nábytek přikrytý igelitem, aby se na něj neprášilo. Dialogy, které se v té rodině vedly, byly velmi podobné těm z raných Formanových filmů. A tak když jsem pak seděl v kině na *Láskách jedné plavovlásky*

nebo *Hoří, má panenko*, mohl jsem skoro předpovídat, co kdo řekne...

Jiní, daleko nebezpečnější „měšťáci“ se vyskytovali v blízkosti matčina divadla. Nešlo jen o herce, kteří nelítostně intrikovali kvůli rolím, ale především o různé byrokraty, lidi jako z Gogolova *Revizora*, kteří nic nevytvářeli, jen byli závistiví, mstiví, chamtiví a zbabělí.

*Broukaj si ho auta, celá hospoda ho zná
I televizní anténa si na střeše zazpívá
Tohle měšťácký blues...*

Nosil jsem tehdy na svetru odznáček s Leninem. Bavilo mě, že to všechny rozčiluje a znervózňuje, a protože jsem ještě neměl nastudované dějiny Sovětského svazu, vnímal jsem toho člověka v jedné rovině s jinými bouřliváky a provokatéry, kteří byli nespokojeni se stavem světa a jež jsem tehdy uctíval nade všechny – s Frankem Zappou, Alfrédem Jarrym či Jeanem-Lucem Godardem.

Rok 1968 byl však v tomto směru rokem léčivým. Vykurýroval jsem se jak z nošení odznáčků, tak i z nesmělosti, přičemž to druhé bylo neskonale příjemnější.

*Melodie sílí, začínám mít strach
Kterej z těch zpěváků jednou bude můj vrah
Vím, že měšťácký blues, který tu potkávám
Všude na mě číhá, nikde není klid
Zacpávám si uši, ale stejně bude znít!
Vítězný měšťácký blues*

Na jaře toho roku jsem několikrát na Karlově mostě obdivně naslouchal písničkám těch dvou uhrančivých zpěváků. Už jsem věděl, že se jmenují Hutka a Kalandra. Na most tehdy chodil i bývalý Hutkův spoluhráč Vladimír Veit. Některé písničky psali společně a zpívali je i potom, co se rozešli. Taky Veit měl dlouhé

vlasý i charisma, ačkoli se zbožňovaným Hutkou se to nedalo srovnat. Jednou jsme před něj s kamarádem vysypali na mostě všechny peníze, které jsme měli, a chtěli jsme, aby nám zahrál *Ježíška*. Rozhlédl se po holkách kolem, vzal ty peníze, podíval se na nás a řekl:

„Tak už máme dost na pivo, jdem!“

Tak tak jsme ho umluvili na pár slok. Přehrál je, sbalil se a šel s holkama na pivo. Odpuštil jsem mu to až asi za třicet let...

Demokracie

„Třída 1. A se rozhodla dnešního dne odejít ze školy na protest proti tomu, že se v místnosti netopí.“

Takhle se nám usadila v krvi několik měsíců trvající „demokracie“. Najednou jsme si uvědomili, že bychom mohli mít nějaká práva. Pojem stávka, který jsme znali doposud jen z učebnic dějepisu jako prostředek boje dělnické třídy za práva pracujícího lidu, jsme se velmi rychle naučili aplikovat na nově vzniklou situaci v naší škole. A tresty nebyly skoro žádné. Nikdo, ani kantoři, vlastně nevěděl, co si může dovolit a co ne.

Ale bylo nám šestnáct a volnosti jsme užívali přiměřeně k našemu věku – prchali jsme ze školy nejčastěji naproti do Savoye a vysedávali tam u porce eidamu s máslem a zakázaného piva. Někdy nám stačil i čaj.

*V hotelu Savoy s tvou něžnou hlavou blízko svojí
Myšlenky plavou
Spirály na tapetách stojí*

*A ty kouříš své Sparty
Ale jak ty, no tak já taky
Rozfoukám popel
Přes prázdný hotel
Savoy...*

(Oldřich Janota: *Hotel Savoy*)

Jak vypadá opravdická demonstrace, jsme mohli vidět nanejvýš v televizi – a sem tam o ní možná nějaký šprt četl v knihách od dělnického prezidenta Antonína Zápotockého. Drsné americké filmy jako třeba *Medium Cool* nebo *Jahodová proklamace* se do kin, pokud se nepletu, dostaly až později.

Jednoho jitra jsem přišel do školy a před budovou se spolužáci řadili do deseti- či kolikastupů a že prý se jde demonstrovat. A protože tenkrát byl ještě nepřítel jen jeden, šlo se proti Američanům a proti válce ve Vietnamu, kterou jsme poměrně jednomyslně odsuzovali. Noční poslech rozhlasové stanice Hlas Ameriky sice už zasel semínka pochybností, ale když jsem poprvé uslyšel hlasatele, jak mluví o „komunistických partyzánech“ z Ho Či Minova severu, jenomže všechno tam komentovali obráceně než u nás, musel jsem vypadat dost vyděšeně. Brzy jsem ovšem začal konfrontaci názorů potřebovat a těšil se na ni. Přesto jsem tehdy v osmašedesátém, když se otvíral svět a lidé se radovali ze „socialismu s lidskou tvář“, byl i já proti válce jako takové, a rozhodně i proti této konkrétní.

A tak jsme se vydali na pochod a užívali si naší první demonstrace. Obcházel jsem Prahou, občas někdo zakřičel „Ho – Ho – Ho – Či – Min!“, a jinak se nic zvláštního nedělo. Všechno to trochu připomínalo povinný prvomájový průvod, jenže tentokrát to bylo dobrovolné, a tak nikdo neutíkal domů a mělo to cosi do sebe. Ve mně to zároveň vyvolávalo vzpomínky na vítězný pochod spartanů Prahou, jehož jsem se jako dvanáctileté dítě také zúčastnil, když jsme porazili Trenčín 5:0, všechny góly dal Ivan Mráz a stali jsme se mistry ligy. Tehdy jsem sice moc jasně nevěděl, co v tom průvodu dělám, a trochu jsem se styděl řvát a radostně skákat, ale nechal jsem se strhnout davem a užil si ten prchavý pocit moci. Tentokrát to bylo podobné. Důležitější než protest proti válce pro mě – a určitě i pro většinu spolužáků – ovšem byl pocit, že i my si to můžeme dovolit. Něco jako když si zapálíte první cigaretu a mírně se u toho dusíte. Byli jsme najednou dospělejší a trochu světovější než dřív.

Teprve na malostranském Tržišti se to trochu zvrtilo. Shromáždili jsme se před budovou amerického velvyslanectví, nezřetelně něco provolávali a pak vystupovali namátkoví řečníci. Kdo vylezl na nějaký sokl, ten se ujal slova. Jednoho z mluvčích si pamatuji, po krátké obhajobě malého vietnamského národa začal hájit Izrael proti arabské přesile. To byl v té době odvážný a šlechetný čin, ale k protiamerické demonstraci jaksi nepasoval. Hlasy řečníků brzy zanikly v šumu davu, neboť se roznesla zpráva, že pár Vietnamců, kteří šli s námi, se dopustilo hanebného činu – strhli z budovy velvyslanectví americkou vlajku a hodili ji do Vltavy. Zřejmě měli na Američany opravdu dopal, jenže, jak kdosi poznamenal, tohle se v civilizovaných zemích nedělá a je to ostuda. Američané sice ve Vietnamu vraždí a my tu proti tomu protestujeme, ale demonstrace musí být čestná záležitost a vlajka je koneckonců státní symbol. A tak se drtivá většina z nás opravdu spravedlivě na ty rozlícené Vietnamce zlobila. Záhy nato demonstrace skončila, neboť na balkon ambasády vystoupil krásný černochoch v uniformě a slavnostně vztyčil novou vlajku. Demonstranti mu zatleskali, všichni byli spokojení a šlo se domů.

Od dětství jsem se učil hrát na klavír, většinou jsem ovšem – slovy Jiřího Šlitra z *Jonáše a tingltanglu* – chodil spíš za piano. Začalo mě to bavit, až když jsem zkoušel skládat písničky. V sedmé třídě jsem se naučil pár akordů na kytaru, se Zdeňkem Koskem a Frantou Zelenkou jsme na školním lyžařském zájezdu založili kapelu Vozembouch a hráli tehdy známé české verze písniček od Beatles: *Prý hrávám po večerech rokenrol a máma zpívá místy s náma...* nebo *Jen neotáčejí více hlavu svou, jdi si klidně svou cestou, svou cestou, hej hej hej, svou cestou...*

Od čtrnácti jsem ale hlavně psal básně. Jednu z nich – jmenovala se *Dlouhá černá pláž* – jsem v návalu sebevědomí poslal do rozhlasu a oni mě pozvali, abych ji přečetl 1. července 1968

večer v přímém přenosu celému národu: ... *Vyspat se s touhou po životě, s Tvou touhou po Tvém věčném životě...*

V roce 2012 jsem o tom napsal fejeton:

Nedávno se mnou dělali v rozhlase rozhovor a po vysílání mi přišla krátká zpráva: „Mám v hlavě vzpomínku na pořad Fronta na písničku, vedl neopakovatelný Jan Fuchs, na vaši chlapeckou báseň Dlouhá černá pláž. Nevím, který rok, snad 1968 či 1969, byli jsme stejně staří.“ A podpis: Eva.

Znělo to jako vzdálená melodie z jiného světa; ostatně ten svět dávno neexistuje. To bylo 1. července 1968, bylo mi šestnáct, byl jsem dítě, ale už jsem si to o sobě nemyslel. Ještě nepřijely ruské tanky, nevěděl jsem, kdo je Gustáv Husák, ale ani kdo je Václav Havel, to až později... Poslal jsem do rozhlasu svoje první básničky a oni mě pozvali, abych s nimi jel na výlet k rybníku Řeka na Vysočině, odkud se bude vysílat a v přímém přenosu recitovat. Fronta na písničku se ten pořad jmenoval proto, že když jste zarecitovali svou báseň, mohli jste si přát něco, co pak v rádiu zahráli.

Pro mě, milá Evo, byl ten den a pak i noc skokem po hlavě do života. Ne že bych předtím nic nedělal nebo nikde nebyl, ale tak se to prostě stalo.

Ráno toho dne jsem v rozhlasové hale spatřil kluka s kytarou, který byl v červencovém vedru navlečený do huňatého svetru, měl na tu dobu naprosto nmoderně nakrátko ostríhané vlasy a mluvil jako kniha. Jmenoval se Karel Kryl a já k němu okamžitě zahořel obdivem. Znal jsem totiž už některé jeho písničky z rozhlasu, zejména jednu o jakési Kateřině. Během dne, kdy si odmítal tvrdošijně svléknout ten hrozný svetr a zpíval a mluvil a žertoval, jsem se do něj zamiloval zcela, takže mi nějak uniklo, že holka, která mě večer vzala za ruku a pak mě i nečekaně začala líbat, v noci utekla za ním. Takže tahle moje první holka, která říkala, že se jmenuje Klára, ale ve skutečnosti se jmenovala jinak, nikdy tak moc moje nebyla. Karel večer recitoval Villona a zpíval Píseň Neznámého vojína, na to si, Evo, určitě vzpomenete, to mě také provází celý život, a taky si pamatuju

jeho verzi Tálinského rybníka: Už se ten stalinský pomník naklání, dopadá kamení k letenský pláni. Dopadá, dopadá furt na jeho osobní kult...

Bylo mi smutno, když jsem před časem při procházce po břevnovském hřbitově našel jeho hrob.

Z toho večírku si ještě vzpomínám na ovíněného hromotluka s jásavým hlasem. Jmenoval se Petr Novotný. Od té doby mě párkrát rozesmál opravdu hodně, párkrát zas tak moc ne. Také si odtamtud pamatuji Miloše Kratochvíla, kterému jsem nedávno jako moderátor předával cenu vydavatelství Mladá fronta za knížku pro děti; chvíli jsme pak spolu vzpomínali i na rybník Řeka. A rozhodně bych nerad vynechal Miloše Krumla, který po příjezdu ruských tanků zaměnil Golčův Jeníkov za Vídeň a stal se tam památkářem. V roce 2001 jsem s ním natočil rozhovor do televize a on mě od té doby zve, abych za ním v létě přijel do Řecka, kde mu prý někteří lidé říkají Rakušáku a jiní Čechu, přičemž on neprotestuje ani proti jednomu, ani proti druhému.

No a teď jste se mi ozvala vy, Evo, a dokonce si pamatujete i na mou báseň, kterou už jsem já dávno zapomněl...

(z fejetonu *Odpověď Evě*, 2012)

Recitovat takhle vášnivě Villona už jsem pak nikdy nikoho neslyšel. Písničky z později vydaného alba *Bratříčku, zavírej vrátka* nás provázely celou normalizací a posilovaly nás. Kritik Jiří Černý je pouštěl na svých *Antidiskotékách* i v dobách, kdy se o Krylovi pod trestem okamžitého zákazu činnosti nesměla udělat ani zmínka. Prostě oznámil, že následující song bude zpívat Víta Jasný, a procházelo mu to. Všichni v sále pak zbožně poslouchali Kryla, o němž věděli, že je už dávno v exilu.

Až do roku 1990 jsem nikdy Karla neviděl na koncertě, ale on vlastně koncertoval pořád. I v restauraci u stolu. Nevím, kde se ve mně vzala ta drzost, ale hrál jsem mu tehdy v noci na Vysočině také svoje písničky a on byl na mě vlídný. Měl jsem pak nějakou dobu pocit, že mu můžu kdykoli zavolat, kdyby měl telefon. Dvakrát jsem ho potkal na Karlově mostě, pak jsem mu

i napsal, ale dopis už nedostal. Zaměnil Stodůlky u Prahy za Mnichov. Jeho koncert z doby krátce po srpnu 1968 jsem měl ale natočený na magnetofonovém pásku a uměl jsem ho skoro celý nazpaměť.

Toho roku jsem byl poprvé v létě v Bulharsku hrdý na to, že jsem Čech. Do té doby jsem se tam za Čechy spíš styděl, často se chovali dost nekulturně, a protože jsem několikrát trávil prázdniny v bulharské rodině matčiných přátel, viděl jsem spoluobčany trochu z odstupu a nespátřoval jsem nic, na co bych mohl být pyšný. Toho roku se to ovšem změnilo, samozřejmě proto, že Češi byli nositeli myšlenky „socialismu s lidskou tváří“.

Ze Sozopolu jsme se s matkou vrátili 19. srpna a já se hned vydal na Národní třídu do Platýzu, kde vystupovali Hutka a Kalandra, dva zpěváci z Karlova mostu:

*Lidi, to je hmota
Která se sama sežírá
Lidi, to je kus zlata
Který se samo vykrádá
Nemyslej na samotu
Každej na svou smrt zapomíná
V mý hospodě je špína
A špína slunce nehledá*

*Jsem hospodskej tohodle světa
Svět je zakouřená hospoda
O čtvrtý k ránu zpitá
A z alkoholů šílená
Podávám všechny lihoviny
Ale já je nevynalez
Svět, svět, to je kopec hlíny
A v dopoledním slunci kocoviny*

(Jaroslav Hutka: *Hospodskej*, 1967)

A letní slunce hrálo a všechno se jakoby otevíralo. Zažíval jsem takový pocit svobody, o němž jsem si pak dlouhá léta myslel, že už ho nikdy nepoznám. Hutka s Kalandrou v Platýzu hráli, Zorka Růžová obcházela s kloboukem přítomné a vybírala drobné. Také jsem tam poprvé s velkým ostychem mluvil s Vladimírem Mertou, půjčil si od něj jeho sešit s texty písní a četl:

*Už dlouho se mi zdá, že ztrácím cenu
Indickejm dětem hlad nezaženu
Zabloudil jsem lhostejností
Nevím, jak najít cestu zpět
Jmenuju se po tátovi, je mi dvacet let...*

Další idol...

Dvacátého srpna jsem byl na návštěvě u herce divadla mého otce Jarky Vágnera a plánovali jsme – respektive on plánoval – co by šlo dělat s mými verši. Večer jsme šli na pantomimu Alfréda Jarryho do Divadla v Nerudovce, hráli tam Boris Hybner a Ctibor Turba, a hlavu plnou závratí jsem konečně někdy kolem jedné donesl domů. Ráno mě maminka dlouho nechtěla vzbudit, chodila kolem mé postele a chtěla mi prodloužit ten opojný pocit svobody (ona tomu říkala dětství). Když mě probudila, všechno mi řekla, já vyšel před dům a tam stál tank.

V prvních dnech po okupaci se Češi chovali jako vždycky v těchto situacích – skvěle. Přesně ve stylu Vodňanského veršů *Těžko dělat agresi, pokud neznáš adresy* strhávali cedule označující ulice, vylepovali plakáty typu *LENINE, VZBUĎ SE, BREŽŇEV SE ZBLÁZNIL*. A vůbec, jako bychom si zpočátku mysleli, že došlo k nějakému omylu. Zpívalo se:

*Běž domů, Ivane
Čeká tě Nataša
Běž domů, Ivane
Tady tě holky nemilujou*

*Běž domů Ivane
Čeká tě Nataša
Běž domů Ivane
A víc se nevracej*

(hudba a text Jaromír Vomáčka)

Skutečná a drsná změna v atmosféře nastala v dubnu 1969, kdy byl odstaven Dubček a ohromeně jsme poslouchali Husákův projev. Dílo bylo dokonáno v srpnu toho roku, když se policie, vojsko a lidové milice, tedy žádní Rusové, ale Češi, rozhodli skoncovat s „výtržníky“. A skutečná nesvoboda začala až tehdy, když jsem ve zvláštním vydání stranického deníku Rudé právo pod názvem „Neprošli“ spatřil fotografii mladých lidí s prsty do V a s podtitulkem: „Mladí kontrarevolucionáři ukazují, že za dvě minuty začne útok.“

To byl ten pravý začátek takzvané normalizace.

K čemu tam ta slunečnice je?

Naše třída 2. A vyrazila podle plánu ještě koncem srpna 1968 na chmelovou brigádu na Rakovnicko. To už jsem uměl na kytaru spoustu Hutkových písní. Nejradši jsem měl *Slunečnici*:

*V okně domu slunečnice stojí
Barák za chvíli strhnout dají
Jen malé děti šeptají
K čemu tam ta slunečnice je?*

Písničky, které hrávali s Kalandrou na mostě, vůbec neztratily na aktuálnosti. Byly nadčasové a měly hloubku i nadhled. Jen se s příchodem okupace staly ještě naléhavější.

*Mám také přání když hvězda padá
Chci, aby ta holka byla pořád mladá
Mladá mládím co na lidský řeči nedá
A proto tam ta slunečnice je*

Například i podle svědectví Věry Čáslavské, která se tehdy před olympiádou v Mexiku musela skrývat za pomoci Horské služby na lesní samotě, existovalo v těch srpnových dnech nebezpečí, že NKVD, předchůdce ruské tajné služby KGB, bude ve dnech po okupaci vyhledávat signatáře Vaculíkova manifestu *Dva tisíce slov*. A tak zatímco já jsem byl jako dospívající a značně naivní mladý muž uklizen na chmelovou brigádu, přespávali v našem hradčanském bytě různí uprchlíci, třeba otčův dávný přítel, polednový náměstek ministra kultury a divadelní vědec Jan Kopecký nebo spisovatel Milan Kundera. Ten pak o Vánocích věnoval matce vydání svého románu *Žert* a vpsal do něj: *Paní Zuzaně Kočové v upomínku na srpen letošního roku...* Chováme to v knihovně jako relikvii.

Mezi zbraněmi sice mlčí múzy, ale jakmile střelba jen na chvíli umlkne, okamžitě – a to je ověřeno – získává kultura dvojnásob na významu. Život jde nezadržitelně dál a kultura pomáhá, spojuje, posiluje. Kultura je zkrátka zvíře, které zraněným dokáže lízat rány. A tak zatímco jsem byl na té chmelové brigádě, sešla se moje matka s Jaroslavem Hutkou a nabídla mu přístřeší ve svém divadélku Maringotka.

Z dopisu matky synovi na chmelovou brigádu (2. 9. 1968)

Píší Ti večer, protože sedm dlouhých hodin dneška zabral můj další syn (kterému se zřejmě ještě úplně matkou nezdám, protože si

nějak příliš dobře rozumíme) jménem Jaroslav Hutka. Vydrž na chmelu, ještě si ho užiješ. Nejdřív jsme byli doma, přivedl své dva starší přátele, pak v divadle a pak zase doma. To se ví, že přinesl kytaru, to se ví, že mi nakonec zahrál Slunečnici. (Zůstaň na chmelu!) V pondělí jdu škemrat na ministerstvo, abych ho mohla angažovat. Budou u nás v Maringotce a pod hlavičkou Maringotky jeho koncerty s Kalandrou a píše písničky do Klicpery a bude s námi hrát atd. atd. A psát. Od zítřka bude velmi pilně pracovat, což dělá ostatně vůbec. Jeho nová píseň, kterou chystá, bude skvělá. A znáš jeho Cínovou armádu? Prostě mám radost, je lepší, než jsem myslela. A dokonce ani nepije.

Jsem trochu unavená, musela jsem moc vymýšlet celý den, ale ten konec dne s kytarou byl úlevou. Museli odejít po sedmé, v Praze ještě není bezpečno, v noci se ještě střílí. (...)

Koncerty i naše představení začnou asi za 14 dní, až všechno nastudujeme. Taky Hutka si uvědomuje, že teď musí být všechno velmi dobré, daleko lepší než dřív, profesionální. Nechce už improvizované věci, říká, že po něčem takovémhle, co se mu teď otevřelo, vždycky toužil. A bude dřit, to je jasné. Tak jsme už dva – a pár herců a pár muzikantů taky bude, všechno bude. Máš radost? Rozhodli jsme se, že tuto zem nemůžeme opustit, když nás potřebuje. Jinak se nám dokonce hlásí pomocníci, kteří si najednou uvědomují, že je v Maringotce něco velmi cenného. Dá se žít. A zápasit, aby „ta chvíle, co je život, byla krásná“ (cituji z Cínové armády).

Když jsem ten dopis po letech našel, opsal jsem ho a poslal Hutkovi. Odepsal:

Dopis tvé matky je dojemný. Je to dávno, bylo to těsně po okupaci, atmosféra byla strašně vypjatá, ale to už jsou dnes drobty v paměti po padesáti letech. (...) Nevím, jak jsme se se Zuzanou setkali... Vykali jsme si a vždycky jsem jí říkal paní Kočová, ale teď se mi zdá pro dopis tohle oslovení lepší. Asi za mnou přišla sama ještě před okupací, dostala vlastně ochotnické podmínky s ochotnickým týmem a chtěla z toho udělat něco lepšího. Mně se ale vůbec nepodařilo

napsat nějakou písničku pro Maringotku, sice jsem se snažil, ale bylo to všechno blbě, byl jsem amatér, a tak jsem pak v nějaké té hře zpíval Hospodského a dál už nevím. Bylo mi dvacet jedna. V Maringotce jsme měli napřed s Kalandrou a potom já sám pravidelné koncerty jednou týdně a strašně věrné publikum. Jeden koncert padnul také na ten slavný hokej s Ruskem, oznámil jsem publiku, že v každém případě budu hrát, i kdyby nikdo nepřišel, že hokej je povrchní věc nesvobodné duše, a bylo zase plno. Jen pak někdo později rozrazil dveře a zařval: Vyhráli jsme 3:4, pokud si to číslo dobře pamatuju, publikum zatleskalo a hrálo se dál. Bydlel jsem u Muzea, a tak když jsem šel domů pěšky s kytarou přes rameno, zažil jsem ten mumraj na Václaváku, rozmetání Štrougalových sadů, běhání lidí okolo Václaváku s těmi maketami letadel z Aeroflotu a později, když dav prořídil, záťah policie a bití lidí obuškama, jejichž divný pleskot o tělo jsem slyšel poprvé... Díky za ty úryvky, Jarda.

Jaroslav Hutka dostal tehdy v Maringotce poprvé do ruky pracovní smlouvu. Hrál v divadelním představení Syngeho *Hrdiny západu* speciálně upravenou roli Sítaře, ale hlavní byly samozřejmě koncerty. Nevynechal jsem ani jeden, a tak jsem neviděl ani ten slavný hokejový zápas.

Všechno skončilo až Kalandrovým odjezdem do Tunisu, který jsme všichni velmi těžce nesli. Od chvíle, kdy Jaroslav odešel po sezoně z Maringotky, jsem ho neviděl vystupovat pět let.

*Knihu ti nevydaj, svůj boj prohráváš
Ženská ti prchla, zmizela v dáli
Ze školy vyhozen, obrazy neprodáš
Myslíš, že v životě už není chvíle krásná
Plány vynálezů ti ukradl tvůj šéf
Hudbu ti odmítli a peníze nemáš
Ale neházej ještě flintu do žita*

Však se dočkáš

Armáda prohrála, to nevadí, novou vystroj

Najdi si lepší holku, vymysli lepší stroj

Nesmíš se dát

Dát větru napospas svého života čas

(Jaroslav Hutka: *Cínová armáda*, 1969)

S plyšovým tygrem, druhá polovina padesátých let

**S matkou
Se sousedkou Annou Hadrabovou, která mě naučila lízaný mariáš**

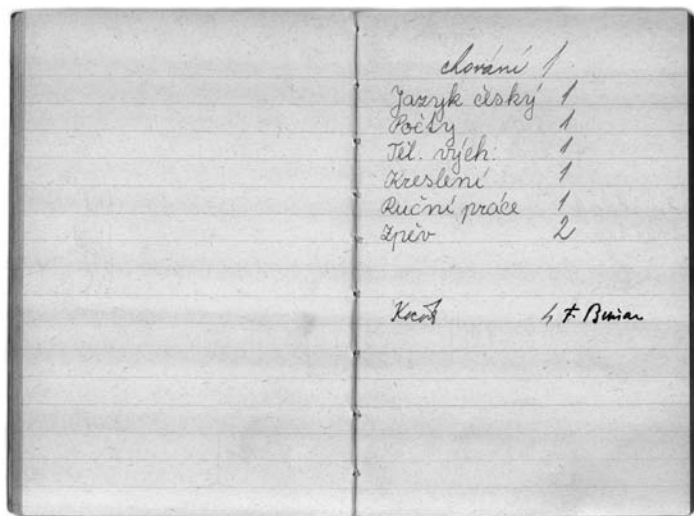
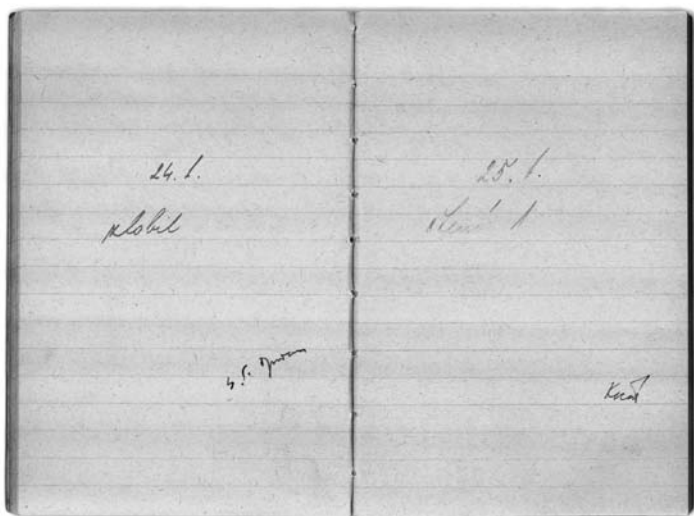

S otcem v Karlových Varech, 1958
S matkou v prvomájovém průvodu

**Portrét matky od E. F. Buriana, 1952
S otcem na dvoře domu v Loretánské ulici, 1959**

Divadelní dětství (1952–1968)

„Vysvědčení“ z první třídy

**Pootevřená okna mého dětského pokoje v Loretánské ulici
Na dvorku po hodině ruštiny**

Poezie na dlažbě Karlova mostu, 1968

Na Karlově mostě s malířem Michalem Tomkem, 1968